

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

**Marie Čechová, Marie Krčmová, Eva Minářová, *Současná stylistika*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, 381 s., ISBN 978–80–7106–961–4.**

Publikacja jest wynikiem prac trzyosobowego zespołu – znanych czeskich badaczek czeszczyzny: prof. PhDr. Marii Čechovej, DrSc., prof. PhDr. Marii Krčmowej, CSc. i doc. PhDr. Evy Minářovej, CSc. Działaniami tego zespołu kierowała prof. PhDr. Marie Čechová, DrSc. Jak piszą Autorki w przedmowie (s. 11), książka adresowana jest przede wszystkim do użytkowników języka czeskiego, którzy zawodowo zajmują się kreowaniem tekstów lub oceną ich warstwy stylistycznej. Autorki wykorzystały jednak w pracy nad niniejszą publikacją także swoje długoletnie doświadczenie nauczycieli akademickich (por. poniżej uwagi na temat bibliografii), dzięki czemu książka jest przydatna również dla studentów i doktorantów zajmujących się językiem czeskim.

Autorki, znawczynie zagadnień stylistycznych, podkreślają trudność opracowania współczesnego syntetycznego kompendium wiedzy na temat stylistyki języka czeskiego ze względu na fakt, że stylistyka stanowi jedną z najdynamiczniej rozwijających się obecnie dziedzin językoznawczych, co wpływa na różnorodność podejść, wielość koncepcji teoretycznych itp. W związku z tym publikacja stanowi wybór współczesnych zagadnień stylistycznych, które autorki uważają za podstawowe, ale dla jasności wyводу przytaczają także starsze koncepcje, mając przy tym w świadomości, że „Text žádné knihy o stylu a stylistice nemůže být konečným sdělením o tématu, neboť se nejen mění řeč, jazyk a jazykověda, ale také lidé, jimž jazyk při komunikaci slouží” (s. 15).

Omawiana praca składa się z przedmowy (*Předmluva*, s. 11–12), wstępu (*Úvod*, s. 13–15), czternastu rozdziałów (I–XIV, s. 16–352), zakończenia (*Závěr*, s. 353–354), wykazu literatury (*Seznam základní literatury*, 355–357) i indeksu rzeczowego (*Rejstřík*, s. 358–381). Stanowi czwartą już wersję publikacji dotyczącej stylistyki współczesnego języka czeskiego. W 1991 roku bowiem ukazała się *Stylistika češtiny* opracowana przez znany zespół: Jan Chloupek, Marie Čechová, Marie Krčmová, Eva Minářová, prowadzony przez prof. dr. Jana Chloupeka, DrSc. Praca ta została następnie przez ten sam zespół uzupełniona i wydana w 1997 roku jako *Stylistika současné češtiny*. W kolejnej, trzeciej wersji pt. *Současná česká stylistika* (z 2003 roku) Autorzy uzupełnili i rozszerzyli niektóre rozdziały, dodając cenne informacje na temat

wzajemnych słowiańskich kontaktów i inspiracji w zakresie badań stylistycznych. *Současná stylistika* stanowi zatem pokłosie wieloletniej pracy znawców tematu, którzy śledząc przemiany warstwy stylistycznej języka czeskiego, jak również dynamiczny rozwój koncepcji stylistycznych podjęli się kolejnego uzupełnienia i rozszerzenia swojej publikacji. Niestety w pracach tych nie uczestniczył już profesor Jan Chloupek, który zmarł w 2003 roku. Dlatego też rozdziały opracowane pierwotnie przez tego badacza zostały rozszerzone i zmienione przez członków zespołu (M. Čechová – rozdział I i II, M. Krčmová – rozdział VI.6 i VII).

Prace nad poszczególnymi wydaniem stylistyki współczesnej czeszczyzny i sam fakt niemal cyklicznego uaktualniania i rozszerzania przekazywanej wiedzy na ten temat potwierdzają szybkie tempo rozwoju badań stylistycznych i w związku z tym stosunkowo szybką dezaktualizację ich wyników. Dlatego niewątpliwie godny podkreślenia jest fakt, że Autorki podjęły się na nowo tego zadania, odpowiadając na potrzeby zainteresowanego językiem czeskim odbiorcy.

*Současná stylistika* prezentuje zatem stan najnowszych badań stylistycznych nad językiem czeskim i znacznie różni się od poprzedniego wydania z 2003 roku jak pod względem omawianych treści, tak i struktury poszczególnych rozdziałów. Ze względu na rozwój teorii komunikacji i teorii języka literackiego (*spisovný jazyk*) na nowo został opracowany m.in. rozdział pierwszy pt. *Pojetí a pojmosloví stylistiky* (s. 16–58), traktujący o terminologii stylistycznej, ale prezentujący także stylistyczne metody badawcze i pokrewne stylistyce dziedziny jak również zagadnienia współpracy międzynarodowej (szczególnie sławistycznej) w ramach badań stylistycznych, które we wcześniejszym wydaniu wchodziły w skład rozdziału XIV. Do pierwszego rozdziału została włączona także część na temat homogeniczności i heterogeniczności stylu, która w poprzedniej wersji publikacji stanowiła samodzielny rozdział (VI), natomiast pierwotna część rozdziału pierwszego na temat teorii stylów funkcjonalnych ze względu na wagę tematu została w *Současnej stylistice* wydzielona w postaci samodzielnego rozdziału IV pt. *Teorie funkčních stylů* (s. 93–105).

Na nowo został opracowany także rozdział drugi *Styl ve vztahu k jazykovým útvarům a tzv. poloútvarům* (s. 59–74), w którym zagadnienie dyferencjacji i stratyfikacji języka czeskiego zostało z korzyścią podporządkowane nadrzędemu kryterium stylowemu. Ważnym elementem zwracającym w tym rozdziale uwagę na aktualną sytuację językową jest m.in. odwołanie się do powracającej na nowo na gruncie bohemistyki dyskusji na temat czeskiego języka literackiego (*spisovná čeština*) i czeskiego języka potocznego nieliterackiego (*obecná čeština*) (por. szczególnie s. 61–62), a co za tym idzie do określenia zakresu terminu *standard* i *substandard*.

Wyraźnym przekształceniom uległ także rozdział VII, który w publikacji *Současná stylistika* nosi tytuł *Spontánnost jako konstituující faktor projevu. Funkční styl prostědělovací* (s. 192–207). Pierwotnie (w wydaniu z 2003 roku) rozdział ten dotyczył zasady oralności jako podstawowego czynnika wpływającego na kształt wy-

powiedzi nieoficjalnych typowych dla stylu komunikacji codziennej (*styl prostěslováci*). W nowym opracowaniu stylistyki Autorki zwróciły jednak uwagę na pewne przesunięcia w komunikacji codziennej wynikające z technicznego rozwoju kanałów masowej komunikacji, takich jak: e-mail, czat czy SMS (por. s. 194). W związku z czym spontaniczność autorów tekstów przejawia się już nie tylko w wypowiedziach mówionych, ale także pisanych. Dlatego też oralność nie stanowi już podstawowego kryterium klasyfikacji współczesnych tekstów komunikacji codziennej.

Zmiany w obrębie I rozdziału spowodowały korzystne przekształcenie także rozdziału XIV, który w obecnej wersji stanowi jednorodną całość pt. *Aplikace stylistických poznatků* i poświęcony jest praktycznym zagadnieniom kreowania i recepcji głównie wypowiedzi specjalistycznych mówionych i pisanych.

Pozostałe rozdziały nie zostały poddane tak gruntownej przebudowie, ale ich treść była jednak dokładnie zrewidowana, w wielu miejscach zmieniona, uzupełniona, rozszerzona i dostosowana do obecnej sytuacji językowej, np. rozdział VI pt. *Výrazová stylistika. Slohová charakteristika výrazových prostředků* (s. 131–191) zawiera przebudowaną część prezentującą zagadnienia składniowe (*Slohová charakteristika prostředků syntaktických*, s. 182–191). Został on także rozszerzony o podrozdział dotyczący frazeologii (*Stylová charakteristika prostředků frazeologických*, s. 178–182), czyli warstwy języka obecnej w mowie każdego użytkownika nie tylko w komunikacji codziennej, ale także – jak piszą autorki:

[...] i v oblasti profesní, odborné a administrativní se s frazeologií setkáváme. Třebaže se to může zdát paradoxní, najdeme fráze v oblasti vědecké (s. 181).

Jest to więc zagadnienie obecnie niezwykle aktualne, dlatego jest ważne, że Autorki podjęły decyzję o włączeniu tej problematyki do nowej wersji publikacji.

Wszystkie powyższe zmiany wpływają korzystnie na obecny kształt publikacji, co wskazuje na niewątpliwą potrzebę przeprowadzania tego typu weryfikacji wiedzy. Na potwierdzenie tego można podać choćby fakt uwzględniony przez Autorki w rozdziale pt. *Regulativní a operativní funkce jako konstituující faktor projevu. Funkční styl administrativní* (s. 230–243). Rzeczą idzie o rozwój poglądów na styl administracyjny w czeskiej bohemistyce w ostatnich dwu dekadach:

V 1. variantě [...] jsme ještě část o stylu administrativních textů začleňovali do kapitoly VII. *Konstitutivní faktor projevu – funkční styl odborný a administrativní* jako její 7. podkapitoly. V dalších dvou variantách (1997 a 2003) byla rozpracována direktivní a operativní funkce textů a vyčleněn styl administrativní ze stylu odborného a osamostatněn. V 3. variantě tak tvoří samostatnou (IX.) kapitolu [...] – vedle administrativního stylu byl do ní zařazen i styl učební, a to právě se zřetelem k regulativní a operativní funkci učebních komunikátů. Ve 4. variantě (tj. v této knize) jsme text kapitoly aktualizovali a doplnili některé novější doklady (s. 231).

Warto jeszcze poświęcić kilka uwag bibliografii zawartej w omawianej publikacji. Autorki przyjęły regułę umieszczania wykazu literatury bądź po rozdziale (por.

rozdziały III–IV, VII–XIII), bądź po podrozdziale stanowiącym całość tematyczną (por. rozdziały I–II, V–VI, XIV). Zasada tematyczna posiada tu swą zaletę praktyczną – łatwość odnajdywania prac dotyczących danego, interesującego czytelnika zagadnienia, ale równocześnie powoduje nieuniknione powtórzenia w kilku miejscach tych samych pozycji bibliograficznych o charakterze bardziej ogólnym, por. np. J.V. Bečka, *Úvod do české stylistiky*, Praha 1948 na s. 27, 32, 51, 103, 123, 279, 355 itp. Autorki jednak, mając świadomość konsekwencji przyjętego sposobu rozmieszczenia literatury, wprowadzają niekiedy odniesienia pozwalające na uniknięcie powtórzeń adresów bibliograficznych, por. np. informację na s. 242:

Vedle souborných prací o stylu a stylistice [...] se otázkami jazyka regulativních a operativních textů zabývají zejména tyto novější práce [...]

czy też na s. 329:

Zde uvádíme knižní práce, event. publikované soubory studií; v nich najde zájemce další bibliografii. U ostatních prací podáváme výběr především lingvisticky zaměřených prací posledních 15 let.

*Současná stylistika* zawiera także, jak to było powiedziane już wyżej, wybór literatury podstawowej (*Seznam základní literatury*, s. 355–357), umieszczony na końcu publikacji. Zostały w nim wydzielone: monografie czeskich autorów, tomy tematyczne, gramatyki czeskie, poruszające szerzej zagadnienia stylistyczne, oraz słownice prace z zakresu stylistyki. Oprócz tego wykaz powyższy zawiera uwagi (s. 356), będące dla czytelnika praktycznymi wskazówkami, w jakiego typu publikacjach poszukiwać informacji na temat czeskiej stylistyki: czeskie czasopismo „Slovo a slovesnost” – szczególnie lata 1954–1955, zagraniczne czasopisma (np. polska „Stylistyka”, serbski „Stil”) czy skrypty dla szkół wyższych. Taki układ stanowi dla zainteresowanego dobry, podany w skondensowanej formie przewodnik po zagadnieniach współczesnej stylistyki czeskiej. Jest niewątpliwie bardzo przydatny szczególnie dla studentów i doktorantów (choć zapewne także dla wielu niespecjalistów czy bohemistów-obcokrajowców), ponieważ przedstawia niejako wstępną weryfikację niezwykle obszernej literatury i jest dobrą bazą do dalszych poszukiwań stylistycznych.

W tekście *Současnej stylistiky* dostrzegamy kilka niewielkich nieścisłości natury technicznej, dotyczących odniesień bibliograficznych, np. na s. 246 pojawia się odwołanie do pozycji bibliograficznej Stich 1974 – takiej pozycji jednak nie znajdujemy w bibliografii wewnętrznej ani w końcowej; na s. 257 widnieje odwołanie do pozycji Junková 2006. Prawdopodobnie idzie jednak o zwykły błąd maszynowy i pozycję Junková 2005, znajdującą się w bibliografii na końcu rozdziału.

Zaletą omawianej wersji publikacji stylistycznej jest także to, że częściej od poprzedniego wydania znajdują się tu odnośniki do innych rozdziałów, w których czytelnik znajdzie szersze omówienie poruszanej tematyki (por. np. s. 78, 90, 208, 210, 246, 255, 291, 299 itp.). Tutaj także wkrały się pewne drobne błędy techniczne,

np. w rozdziale VI na s. 131 widnieje odwołanie do podrozdziału I.4., a w rzeczywistości chodzi o odwołanie do podrozdziału I.5; w rozdziale IX na s. 231 jest mowa o pierwszej wersji stylistyki – *Stylistika češtiny* z 1990 roku, podczas gdy została ona wydana w roku 1991.

Powyższe drobne nieścisłości czy błędy techniczne w niczym nie ujmują publikacji *Současná stylistika*, która jest pożądaną na rynku wydawniczym pozycją systematyzującą problematykę stylistyczną. Autorki, wychodząc od zagadnień teoretycznych, przedstawiają także praktyczne wskazówki na temat tworzenia tekstów i sposobów ich stylizacji. *Současná stylistika* łączy zatem zalety publikacji teoretycznej z praktycznością podręcznika. Dodatkowo dobór zagadnień stylistycznych oraz zwięzły i esencjonalny wywód, zawierający wszystkie niezbędne informacje, służy wypracowaniu u odbiorcy dobrej orientacji w dziedzinie dynamicznie rozwijających się warstw stylistycznych języka czeskiego. Zachęca go także do dalszych własnych już badań, spełniając w ten sposób założenie przyjęte przez Autorki, że *Současná stylistika* „v žádném případě neskrývá, ale spíše obnažuje místa dosud neřešená nebo nedořešená. Některé pasáže mají dokonce provokovat k novému promýšlení otázek stylu” (s. 12).

*Grażyna Balowska, Opole*